

סימן ו

זובח לשד, ולחר, ובקברי צדיקים

ביאור הפסוק ולא יזבחו עוד לשעירים • סוגי מקטיר לשד • החילוק בין מקטיר לשם אלוה למקטיר שלא לשם אלוה • החילוק בין מקטיר לרפואה לבין מקטיר לשם עבודה זרה (הרמב"ם) • בגדר לכבדו דהוה ע"ז • קבלת אלהות הוא לא רק כשמקבל כללות ההנהגה • תשובת הבן איש חי בענין שחיטה בקברי צדיקים • יש סכנה שלא יעשו קברו של צדיק לעבודה זרה • משיח מופתי או טבעי, וסכנה שיעשו ממלך המשיח עבודה זרה • מצאנו שעשו מבני אדם אלוה • חשש שעושים מרשב"י אלוה • למה אין חשש שיעשו ממשה רבינו אלוה • משה רבינו לא נכנס לארץ ישראל כדי שלא יעשו ממנו אלוה • העגלים של ירבעם בן נבט היו לשם שמים ובכל זאת היו עבודה זרה • התוצאה של משיח טבעי ולא מופתי • הנהגת הקב"ה בענין ל"ג בעומר

רבי אברהם במלת "עוד" האמת כאשר כתבתי למעלה (לעיל טו, טז, טז), וכן שם השעירים יתברר לך משם. ויקראו "שדים" בעבור שמשכנם במקום שדוד כגון המדבר, ועיקר מציאותם בקצוות כגון פאת צפון החרב מפני הקור.

ואילו בגמרא (ע"ז טז) מפרשים ששוחט למרקולים: א"ר אלעזר: מנין לשוחט בהמה למרקולים שהוא חייב? שנאמר: ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים, אם אינו ענין לכדרכה, דכתיב: איכה יעבדו הגוים האלה את אלהיהם, תנהו ענין לשלא כדרכה.

אולם זה לא סותר, כי ע"פ פשט מדובר שזובחים לשדים, אולם מכיון שאם דרכו בכך חייב בכל עבודה זרה, אין צורך לדרש הוה, וממילא מדין אם אינו ענין לזה, מסבבים הענין לשוחט למרקולים. אבל לפי הפשט נצרך לחיזוק הדבר, שהם היו מורגלים לשדים (ע"ע רש"י פסחים דף כד ע"א ד"ה ואם אינו ענין).

ובענין זה מצאנו הרבה פעמים בתורה. כמו לענין מה שנאמר (דברים כד, טו) לא יומתו אבות על בנים, שלפי הפשט נאמר לענין שלא יהרגו את הבנים של חייבי מיתות, וכן מפורש במקרא (מלכים-ג

ביאור הפסוק ולא יזבחו עוד לשעירים

[א] ויקרא (י"ז, י): ולא יזבחו עוד את זבחייהם לשעירים אשר הם זנים אחריהם, חקת עולם תהיה זאת להם לדרתם.

פסוק זה מתפרש בראשונים על התורה שזובח לשד. ואילו בגמרא (ע"ז דף נא ע"א) מתפרש שזובח למרקולים.

ו"ר רש"י (ויקרא טז): לשעירים - לשדים, כמו (ישעיה יג, כא) ושעירים ירקדו שם.

וברמב"ן (טז): לשעירים - לשדים. וכן הוא אומר (ישעיה יג, כא) ושעירים ירקדו שם, לשון רש"י מתורת כהנים (פיק ט ט). ואמר ר"א שנקראו השדים כן בעבור שישתער הגוף הרוואה אותם. והקרוב, בעבור שיראו אותם המשוגעים כדמות שעירים. ומלת "עוד" תורה שכן היו ישראל עושים במצרים. אשר הם זונים - כי כל מבקש אותם ומאמין בהם הוא זונה מתחת אלהיו, שיחשוב כי יש מי שמטיב או ירע חוץ מהשם הנכבד והנורא. וכבר רמז

עוד בבמה לגבוה שנאמר את זבחיהם זבחים העומדים קודם לכן שהתירי בבמה לגבוה בשעת איסור הבמות כזוכח על פני השדה לעבודת כוכבים.

סוגי מקטיר לשד

[ב] יסוד הסוגיה בכריתות (דף ג ע"ב) ובסנהדרין (דף טז ע"ב). המשנה בכריתות מונה ל"ו סוגי כריתות שכולם חייבים חטאת, חוץ מעשה של פסח ומילה. ויש כלל שאינו חייב חטאת אלא במעשה, אף שכרת חייב גם בלי מעשה, והמשנה מונה רק את הכריתות שחייבים בהם גם חטאת.

המשנה מונה בין הדברים, עובד ע"ז וכן בעל אוב, ומשמיטה ידעוני. ובגמרא (כרימות טז ע"ב) יש שני דעות למה משמיטים ידעוני, רבי יוחנן ס"ל שזה נכלל באוב, ואם עושה שניהם אינו חייב אלא חטאת אחת. ור"ל אמר משום שידעוני אינו עושה מעשה ולא חייב חטאת, אף שחייב כרת. והכלל של המשנה הוא, שמונה רק דברים שחייבים עליהם חטאת בשוגג, חוץ מפסח ומילה.

והגמרא מקשה על ר"ל שס"ל שגם השתחוויה אינה מעשה ואינו חייב חטאת, א"כ למה באוב חייב חטאת, הרי חוץ מהשתחוויה אין בה מעשה. ועל זה הולך תירוצו עולא (כרימות טז, ונמשל גם בסנהדרין טז ע"ב) עולא אמר: בעל אוב דקתני, במקטיר לשד.

עולא בא ליישב המשנה בכריתות שמחשיב בעל אוב שחייב כרת וחטאת, וחטאת חייב רק אם עשה מעשה, ומקשה הגמרא שבעל אוב רגיל אינו עושה מעשה. ועל זה מיישב עולא שמדובר שמקטיר לשד, וזה נחשב מעשה שחייב עליה חטאת. היינו שיש שני סוגי אוב, אחד הנאמר במשנה בסנהדרין שמעלה את המת בשחיו, ואחד שמקטיר לשד, והראשון אינו חייב חטאת לדעת ר"ל משום שאינו עושה מעשה, והשני כן חייב חטאת וזה המשנה בכריתות שמונה אוב ברשימה של חיובי חטאת.

בענין אמציה ויהי פאשר חזקה הממלקה בידו ויך את עבדיו המפכים את המלך אביו: (ו) ואת בני המפכים לא המית כפתוב בספר תורת משה אשר צנה ה' לאמר לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות פי אם איש בחטאו יומת.

ואילו בגמרא (סנהדרין דף כז ע"ב) מייחסים את הפסוק לענין פסול קורבה בעדות: מנהני מילי? - דתנו רבנן: לא יומתו אבות על בנים, מה תלמוד לומר? אם ללמד שלא ימותו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות - הרי כבר נאמר איש בחטאו יומתו. אלא, לא יומתו אבות על בנים - בעדות בנים, ובנים לא יומתו על אבות - בעדות אבות.

וכן דרשו את הפסוק ולא יזבחו עוד את זבחיהם לשעירם לענין שחוטי חוץ. כמ"ש בהמשך הגמרא בעבודה זרה (טז): והא להכי הוא דאתא? האי מיבעי ליה לכדתניא: עד כאן הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת איסור הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות, שהרי עונשן אמור, שנאמר: ואל פתח אהל מועד לא הביאו וגו', עונש שמענו, אזהרה מניין? ת"ל: פן תעלה עולותיך; וכדר' אבין א"ר אילא, דאמר ר' אבין א"ר אילא: כל מקום שנאמר השמר ופן ואל - אינו אלא בלא תעשה; מכאן ואילך הוא מדבר בקדשים שהקדישן בשעת היתר הבמות והקריבן בשעת איסור הבמות, שנאמר: למען אשר יביאו בני ישראל את זבחיהם אשר הם זוכחים, שהתירי לך כבר, על פני השדה, מלמד שכל הזוכח בבמה בשעת איסור הבמות, מעלה עליו הכתוב כאילו הוא זוכח על פני השדה; והביאום לה' - זו מצות עשה, ומצות לא תעשה מניין? ת"ל: ולא יזבחו עוד את זבחיהם, יכול יהא ענוש כרת? ת"ל: חקת עולם תהיה זאת להם, זאת להם - ולא אחרת להם! אמר רבא: קרי ביה ולא יזבחו, וקרי ביה ולא עוד.

רש"י (טז ד"ה בשעת הימר): בשעת היתר - קודם שהוקם המשכן והזהיר הכתוב שאע"פ שהיו מוקדשין לשם הקרבת במה לא יקריבו

לְרֵשׁ"י יוצא שאם מחברו בכשפים הוא חייב מיתה מדין בעל אוב, ואם מחברו בלחשים חייב רק מלקות מדין חובר חבר.

החילוק בין מקטיר לשם אלוה למקטיר שלא לשם אלוה

[ג] וצריך לעיין מתי נחשב בגדר לשם אלוה, שחייב מיתה מדין עובד עבודה זרה. ומתי נחשב שלא לשם אלוה, שחייב מיתה מדין בעל אוב.

והנה, על דברי הגמ' סנהדרין (דף ס"ב ע"ב) אלא אמר עולא: במקטיר לשד. אמר ליה רבא: מקטיר לשד - עובד עבודה זרה הוא! אלא אמר רבא: במקטיר לחבר. אמר ליה אביי: המקטיר לחבר - חובר חבר הוא. - אין, והתורה אמרה: חובר זה בסקילה.

כתב היר"מ (ס"ב): אמר ליה רבא המקטיר לשד עובד ע"ג הוא והוא תנא ליה התם זימנא אחריתי. אלא אמר רבא במקטיר לשד לחברו כלומר שאין מקטיר לו לשום עבודה אלא לחברו כלומר לצמדו ולכופו לעשות רצונו מלשון חובר חבר. אמר ליה אביי המקטיר לחברו חובר חבר הוא ולית ביה אלא לאו בעלמא, והיכי קתני תנא דכריתות דאית ביה כרת, והא בעל אוב דאית ביה כרת האיך דחייביה רחמנא סקילה הוא, ואלו חובר חבר לאו בר סקילה הוא, ופריק התורה אמרה חובר חבר כגון זה שמקטיר לשד לחברו בסקילה, ותרי גוונא אוב נינהו, חד בעל אוב המדבר משחיו ואידך המקטיר לשד לחברו, וחייביה רחמנא סקילה אתרווייהו דלגבי חיוב מיתה לא בעינן מעשה, אבל חטאת לא מיחייב אלא אוב דאית ביה מעשה כגון המקטיר לשד, ואוב דכריתות במקטיר לשד הוא.

נראה שהחילוק הוא מתי חייב משום ע"ז, ומתי משום אוב. לשם עבודה היינו שהוא רוצה לרצות את העבודה זרה שיעזור לו ע"י שנותן לו הכבוד שמקטיר לפניו, אבל אינו כופה את העבודה

ממשיכה הגמ': מתקיף לה רבא: א"כ, היינו עובד עבודת כוכבים! [הקושיה היא שזה נכלל בכלל עובד עבודת כוכבים שהוזכר במשנה כריתות, ולא בכלל בעל אוב]. אלא אמר רבא: מקטיר לשד ע"מ לחברו. [הגירסא בסנהדרין במקטיר לחברו]. ופי' רש"י (כתיבות ס"ב ד"ה ע"מ): על מנת לחברו - שיתחבר אליו ויסייענו בכשפיו, ולא קיטר לו לשם אלוה. ובסנהדרין (ס"ב) הוסיף: ומשני: במקטיר לחבר - אינו מקטיר לשם אלוה, אלא על ידי הקטרה נעשה המכשפות לחבר השדים לכאן.

א"ל אביי: א"כ, היינו חובר חבר! ופי' רש"י (כתיבות ס"ב): חובר חבר הוא - ואינו אלא בלאו.

א"ל, התורה אמרה: חובר חבר כגון זה בסקילה. ואלא חובר חבר דבלאו הדין הוא? א"ל, כדתניא: וחובר חבר - אחד חובר גדול ואחד חובר קטן, ואפי' חובר לנחשים ועקרבים - חייב. אמר אביי: האי מאן דבעי למיצמד זיבורא ועקרבא - אסור, ואי קאתו בתריה - שרי.

ופי' רש"י (סנהדרין ס"ב): והתורה אמרה חובר כגון זה בסקילה - תירוץ הוא, מאחר שמחבר את השדים במזיד אמרה התורה שיהא בסקילה, - וכל שזדונו חייב מיתה על שגתו מביא קרבן, דכי אמרינן חובר חבר אינו אלא באזהרה זה המחבר חיות ובהמות נחשים ועקרבים למקום אחד על ידי לחשים.

מבואר מכאן, שיש מקטיר לשם אלוה, ובוה חייב משום ע"ז. ויש מקטיר שלא לשם אלוה, אלא שסייע לו בכשפיו, ובוה חייב משום בעל אוב, וחייב סקילה, ובשוגג חטאת, וזה נקרא שמקטיר כדי לחבר את השד. ויש בעל אוב שמעלה את המת בשחיו, ובמזיד חייב מיתה וכרת, אבל בשוגג אינו חייב חטאת לדעת ר"ל שם"ל שזה אינו נחשב מעשה [ולהלכה קי"ל כרבי יוחנן שגם בוה חייב חטאת, שזה נחשב מעשה].

ויש עוד שמחבר בהמות ע"י לחשים בלי להקטיר, וזה בכלל חובר חבר, שאינו אלא בלאו, ואינו וחייב סקילה.

לחברו, אם חייב משום בעל אוב או משום עובד עבודה זרה תלוי במחלוקת רבי יוחנן ור"ל אם בעל אוב בהקשת זרועותיו חייב חטאת או לא, אלא בפשטות רבי יוחנן לא חולק בזה ומסכים שמקטר לשד ע"מ לחברו חייב משום בעל אוב ולא משום עובד ע"ז.

החילוק בין מקטיר לרפואה לבין מקטיר לשם עבודה זרה (הרמב"ם)

[ד] אותו חילוק בין מכוון לעובדו למכוון לכופו, מצאנו גם בביאור הרמב"ם (הלכות שמיטה פ"ב הי"ד) בענין זוכה להר. וז"ל: השוחט לשם הרים לשם גבעות לשם ימים לשם נהרות לשם מדברות אף על פי שלא נתכוון לעבדן אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרין העכו"ם הרי שחיטתו פסולה. אבל אם שחט לשם מזל הים או מזל ההר או לכוכבים ומזלות וכיוצא בהן הרי זו אסורה בהנייה ככל תקרובת עכו"ם.

ש"ך (יו"ד סי' ד ס"ק ט): (פמ"ג) אין לו דין תקרובת כו'. מלשון המחבר משמע דאעפ"י שנתכוין לעבדם לא הוי אלא פסולה ולא זבחי מתים ודוק והיינו דאזיל לטעמיה שפי" כן בב"י דברי הרמב"ם. אבל הרשב"א והטור פירשו דברי הרמב"ם דבמתכוין לעבדם הוי זבחי מתים וכ"פ מהרש"ל שם סימן כ"א והב"ח ואפשר לכוין גם דברי המחבר לזה וע"ל סימן קמ"א ס"א. [וכ"כ בפר"ח כדברי הרשב"א והטור].

הכוונה שאם כיון לעובדם, הוא זבחי מתים מדאורייתא ואסור בהנאה בין אם זה להר ובין אם זה למזל ההר. ואם כיון לרפואה, אם זה למזל ההר אסור מדרבנן בהנאה, ואם זה להר עצמו אסור באכילה מדרבנן.

[יש] דעה אחרת בתוס' ורא"ש (סולין דף מ ע"ב) שתקרובת הר לא נאסר מדאורייתא מדין תקרובת, ואפילו אם נתכוון לעובדם שחייב סקילה, אלא רק אסור באכילה מדרבנן. אבל שוחט למזל

זרה תחתיו. ואילו בלחברו שאינו אלא אוב, מדובר שכופה את העבודה זרה לעשות רצון המקטיר, וזה לא נחשב עבודה זרה, מכיון שלא מכבד את העבודה זרה אלא אדרבה הוא משפיל את העבודה זרה תחתיו.

או"ם יש ב"י (יו"ד סוף סי' קעט) שהוא מאוד קשה ונגד הגמרא, וז"ל בפרק ארבע מיתות (דף ס"ה ע"ב) אמרינן שהמקטר לשד אפילו אינו מקטר לשם עבודה זרה אלא לחבר הוי עובד ע"ז. וכתב רבינו ירוחם (שם) בשם הרמ"ה (פנסהדין דף ס"ה ע"ב ד"ה ומקשינן בשלמא) דמהא שמעינן שהמקטר לשד לחברו ולכופו לעשות רצונו חייב משום בעל אוב עכ"ל. ואיני יודע מה ענין בעל אוב לזה. ונראה שצריך למחוק משום בעל אוב, וחייב משום עבודה זרה קאמה.

וכן פסק בשו"ע (יו"ד סי' קעט כג): המקטר לשד לחברו ולכופו לעשות רצונו, חייב משום עובד עבודת כוכבים.

אסור החכמה

ודברי הב"י כאן קשים, שהרי מפורש בגמרא שמקטיר על מנת לחברו אינו ע"ז, אלא חייב סקילה וחטאת משום בעל אוב, וכמו שכתב רבינו ירוחם בשם הרמ"ה.

והש"ך מנסה לתרצו, ורוצה לומר שכוונת הרמ"ה מקטר לשד כדי לחברו חייב משום ע"ז. אבל לא הבנתי כלל דברי הש"ך, שהרי ברמ"ה כתוב מפורש שחייב משום אוב.

אסור החכמה

שן"ך שהגרא (שם ס"ק ז) הקשה כך על הש"ך: המקטר כו'. גמ' שם במקטר לחבר. ורי"ו כתב משום בעל אוב, וכ"ה בגמ' שם. וב"י חלק עליו, וכתב דט"ס, וצ"ל משום עבודת כוכבים. ודברי ב"י תמוהים. ועש"ך (שמלבד שדברי הש"ך דחוקין הלא בכריתות ג' ב' איתא בדברי רבא מקטר לשד ע"מ לחברו).

בעת ראיתי בספר כנסיה לשם שמים (סוף פ"ו) שמתרין דברי הב"י, שהסוגיה בכריתות (דף ג ע"ב) הולך אליבא דר"ל, אבל אליבא דר' יוחנן גם על מנת לחברו הוא עובד עבודה זרה. וכשראיתי בסוגיה, לא הבנתי דענין זה שמקטר לשד על מנת

אחד מהנבראים מהם, ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים והוא עובד הנברא הזה על-דרך שעבד אנוש וכו' הרי זה עובד עכו"ם עכ"ל [הרמב"ם]. ובפרק א' (ה"ב) ביאר עבודת אנוש שהיו מזבחים לכל צבא השמים ולא ע"ד אלהות כלל כי אם לכבדם מטעם שהיו אומרים שרצון הקב"ה הוא לכבד את עבדיו וזהו כבודו. נשמע מזה דכל היכא שכוונתו לכבדו הוי ליה עבודה אע"פ שאינו מקבלו באלוה רק כוונתו מאיזה טעם יהיה מה שיהיה וכן משמע בגמ' סנהדרין (דף ס"ה ע"ב) דפריך מקטר לחבר, חובר חבר הוא, והוי ליה לשנויי במקטר לכבדו אלא דאם כן הוי ליה עובד ע"ז, ועיי"ש וברש"י שם [ד"ה ומשני במקטר לחבר]. ולכן צ"ל מ"ש הרמב"ם הל' שחיטה [פ"ג ה"ד] "אפילו לא נתכוין לעבדו אלא לרפואה", אין פירושו אפילו לא נתכוין לעבדו לשום אלהות, דהא אפילו שלא לשם אלהות כי אם לכבדו בעלמא הוי ליה ע"ז דאורייתא, רק הכי קאמר אפילו לא נתכוין לכבדו כלל רק להכריחו לאיזה ענין, או דבר סגולי יש לו בשחיטה זו כדברי הבאי שאומרים הכותים, גזרו בה חז"ל באכילה. ולהיות פירוש זה היה פשוט בעיני הפוסקים ז"ל לא הוצרכו לבאר לנו די צרכינו בזה. (ועיי' שו"ע יו"ד סוף סימן קעט [סעיף יט]). עכ"ל.

כוונת התבואת שור, שגם שלא לשם אלוה אלא לשם כבוד נחשב תקרובת ע"ז, הכוונה לשם כבוד כמו דור אנוש, שמאמינים בהקב"ה, אולם רוצים לכבד את המשרתים, ומשום זה מכבדים את המשרתים ועובדים אותם וזה גם נחשב ע"ז. ורק אם רוצה לכוף את הע"ז שיעשה הע"ז חפץ האדם, אינו נאסר מן התורה משום תקרובת ע"ז.

מעין מה שכתב התבואת שור, שגם אם אינו מקבל עליו לאלוה אלא לכבוד נחשב עבודה זרה, כתוב בחידושי הר"ן (פסחין דף ס"ה ע"ב): הרמב"ם ז"ל פי' (פ"ג מהל' ע"ב) מאהבה כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכה שהיתה נאה ביותר או שעבדה מיראתו לה שמא תריע לו כמו שמדמים עובדיה שהיא מטיב' או מריעה אבל לא קבלה עליו

ההר נאסר מדאורייתא בהנאה. והטעם שבשוחט להר אינו תקרובת דאורייתא אף שהעובד חייב מיתה, כיון שזה במחובר, התורה לא אוסרת תקרובת (עי' שיטות פלו נסי' ב' ס"ק ז-ח).

הכוונה בשיטת הרמב"ם ודעימיה שאם שחט לשם המזל של ההר, לשם רפואה נאסר בהנאה מדרבנן גזירה שמא יעבוד אותו ממש. ואם שחט להר עצמו לרפואה אינו נאסר רק באכילה מדרבנן.

אבל עכ"פ רואים שיש הבדל אם זה לעובדם שזה ע"ז מדאורייתא, ואם זה לרפואה זה ע"ז מדרבנן.

והחילוק מבואר בשמלה חדשה (יו"ד ס"ד ד סעי' י) בביאור דברי הרמב"ם, שכתב שהמכוון לעבוד את ההר בזביחתו להר נאסר בהנאה מן התורה, ואם נתכוון לרפואה לא נאסר בהנאה אלא מדרבנן לאכילה, שהחילוק הוא, שאם נותן כבוד לע"ז נאסר בהנאה מדאורייתא, ואם כופה את העבודה זרה אינו נאסר בהנאה. וז"ל: אם אינו מכוין כי אם לרפואה או משום כשפים, וכדומה לשאר דברי הבאי, ואין כוונתו שמכבד את ההר או החמה בשחיטה זו ששוחט לשמה, שעל ידי זה יבא לו איזה רפואה, רק כוונתו שעל ידי שחיטה זו לשמה מכריח אותו לאיזה ענין ברפואתו, וכדומה לזה - הרי זו אסורה באכילה מדרבנן, גזרה משום תקרובת ממש; ולא אסורה בהנאה [רשב"א (שם נמוקת הדין הארוך)].

וזה כמו שכתב הרמ"ה (הוצא בס"ק ג) בחילוק בענין מקטר לשד, שאם זה לכבדו הוה ע"ז דאורייתא, ואם לכופו הוה בעל אוב ולא ע"ז.

בגדר לכבדו דהוה ע"ז

[ה] והוסיף בתבואות שור (זו אותו מחבר של השמלה חדשה, חלק של ציבור הלכה ע"א ס, ס"ק כג): זה לשון הרמב"ם ז"ל (פ"ג מהל' עכו"ם ה"ב): עיקר הציווי בעכו"ם שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב [ולא] אחד מארבעה יסודות ולא

יֵשׁ לְעֵיַן אִם הָרִיא"ז (פסקי רי"ז סנהדרין פ"ז ה"ג) חולק על הר"ן, וז"ל: כל ע"ז הכתובה בתורה מותר להזכיר שמה, שהרי התורה הזכירתו, כגון פעור, ובעל צפון, בל, נבו, שכתו' כרע בל קורס נבו, וכל כיוצא בהם, ומרקוליס שהזכירו חכמים, יש מפרשים רם קילוס שמה, וחכמים כינו שמה מרקוליס, וכן ישו הנוצרי יהושע שמו, וחכמים כינו שמו ישו. ונראה בעיניי ששמות הקדשים שלהם, שהם תלמידי ישו, אף על פי שעובדי ישו משתחווים להם, אינם משתחווים להם בתורת אלהות, שאינם תופשים אותן אלהות, אלא לכבוד משתחווים לפרצופים שלהם, כאדם המשתחווה לאנדרטי של מלכים לכבוד המלך, ואין בהם דין ע"ז.

ובקונטרס הראיות (סנהדרין דף סג ע"ג): נ"ל שאלו הקדשים של גוים, כגון עון פיטרו ועון יאני וכיוצא בהם, לא ע"ז ניהו, שאין מקבלים אותם באלהות, שאין עובדים אלא לישו הנוצרי, ואלו מכבדים אותם מפני שהיו תלמידיו, ואף על פי שמשתחווים להם ועובדים אותם, לאו בתורת אלהות הם עובדים, ודמי לאנדרטי דאמרינן לעיל [שנ]אם לא קבלה עליה באלהות לאו עובד ע"ז הוא.

ובהערות (שם, הערה 64): כ"כ רבינו בפסקיו בפירקין (הלכה ג פסקא ג). ועיין חידושי הר"ן (סוף ס"ג) שכתב: ולמדנו מכאן שהקדשים של כותים [=נוצרים] וגם המשוגע של הישמעאלי' אף על פי שאין טועין אחריהם לעשותן אלהות הואיל ומשתחווים לפניהם השתחואה של אלהות דין ע"ז יש להם לכל דבר אסור של ע"ז שלא בהדור לבד הם משתחווים לפניהם שאין הידור למתים אלא כענין עבודה של אלהות היא עבודתן, ועיין עוד מש"כ הר"ן (דף סג ע"ג). ע"כ. הר"ן כאן ס"ל שאיסלאם הוא עבודה זרה. וכ"כ היר"מ"ה (סנהדרין ס"י ע"ג) בענין זריקת אבנים על האבן במכה. וזה דלא כהרמב"ם (שו"ת ס"י תמ"ח) שמלמד זכות על הישמעאליים שאין כוונתם לעבודה זרה.

וזה הר"ן (סנהדרין דף סג ע"ג): אסור לאדם שיעשה שותפות עם הכותי.

באלוה פטור. והא לא מחוור לי דכיון שעובד צורה זו על שהיא מטיבה ומריעה אף על גב דלא קבלה עליה באלוה חייב מיתה דלא גרע ממקטר לשד דאמרינן בגמרא היינו עובד ע"ז וסתם מקטר לשד שאינו מקבלו באלוה ואפ"ה קרי לי' ע"ז. ועוד אמאי לא תריץ לי' במקטר לשד שאינו מקבלו באלוה וזהו בעל אוב דליכא אלא לאו אלא משמע לי דכל שעושה איזה עבודה לשום צורה כדי שיגיע ממנה איזה תועלת הרי נתן לה אלהות ושררה על זה הענין ולפיכך עובדה והיא ענין ע"ז. כנ"ל.

וכן נראה מדברי הריב"ש (שו"ת הריב"ש ס"י ק) כמו הר"ן, וז"ל: מ"מ כבר הסכימו האחרונים ז"ל שאין פירוש הרמב"ם ז"ל מאהבה ומיראה נכון. שאם עובדה מפני שחושב שיש ביד' כח להרע או להטיב אף על פי שאין מקבלה באלוה חייב. ובהא לא הוה פטר רבא דרוב כל עובדי ע"ז שבעולם כך הם שגם הם חושבים שיש אלוה למעל' מהן אלא שחושבין שיש לה כח להטיב או להרע להם או שרצון הבורא בכך ומתוך כך עובדים אותה. ועל זה ודאי הוא שהזהיר' תורה שלא לעבוד אותה. אלא כי פליג הכא כגון שהוא מודה שאין בה ממש אלא שמאהבת אדם או מיראתו הוא עובדה ולא מיראתו שיהרגנו דבהא לא הוה מחייב אביי. דהא דשריי' גבי מולך ההוא ולא אנוס ולא מוטעה[*] וליכא לא מלקות ולא מיתה אלא דמשום קדוש השם יש לו ליהרג ואל יעבור. אבל אם עבר ולא נהרג אין בו לא מלקות ולא כרת ולא מיתה כיון שעשה באונס. אלא הכא מיראת אדם שיזיקהו קאמר דומיא דהמן שלא הי' בו סכנת נפשות אלא מיראתו שלא יזיק להם שהי' גדול בבית המלך. ובכי הא אמר אביי שהוא חייב דהרי הוא כאלו עובדה מרצונו. ורבא אמר פטור דכל שאינו מודה בה שיש בה כח לעשות כלום ואינו עובדה מרצונו אלא מאהבת אדם או מיראתו פטור.

[*] דרש זה הובא בענין פיגול בספרא (ו פרשה ט' מחילת פרק טו), ולענין מולך הובא ברבינו מיוחס (ויקרא פרק כק פסוק ג).

משמים המשמשים לפניו ראויין הם לשבחם ולפארם ולחלוק להם כבוד, וזהו רצון האל ברוך הוא לגדל ולכבד מי שגדלו וכבודו, כמו שהמלך רוצה לכבד העומדים לפניו וזהו כבודו של מלך, כיון שעלה דבר זה על לבם התחילו לבנות לכוכבים היכלות ולהקריב להן קרבנות ולשבחם ולפארם בדברים ולהשתחוות למולם כדי להשיג רצון הבורא בדעתם הרעה, וזה היה עיקר עבודת כוכבים, וכך היו אומרים עובדיה היודעים עיקרה, לא שהן אומרים שם אלוה אלא כוכב זה, הוא שירמיהו אומר מי לא ייראך מלך הגוים כי לך יאתה כי בכל חכמי הגוים ובכל מלכותם מאין כמוך ובאחת יבערו ויכסלו מוסר הבלים עץ הוא, כלומר הכל יודעים שאתה הוא לבדך אבל טעותם וכסילותם שמדמים שזה ההבל רצונך הוא.

ועוד כתב (הלכות ע"ז פ"ג ה"ב): עיקר הצווי בעבודת כוכבים שלא לעבוד אחד מכל הברואים לא מלאך ולא גלגל ולא כוכב ולא אחד מארבעה היסודות ולא אחד מכל הנבראים מהן ואף על פי שהעובד יודע שה' הוא האלהים והוא עובד הנברא הזה על דרך שעבד אנוש ואנשי דורו תחלה הרי זה עובד כוכבים, וענין זה הוא שהזהירה תורה עליו ואמרה ופן תשא עיניך השמימה וראית את השמש וגו' אשר חלק ה' אליהן אותם לכל העמים, כלומר שמא תשוט בעין לבך תראה שאלו הן המנהיגים את העולם והם שחלק ה' אותם לכל העולם להיות חיים והווים ואינם נפסדים כמנהגו של עולם ותאמר שראוי להשתחוות להם ולעובדן, ובענין הזה צוה ואמר השמרו לכם פן יפתה לבבכם, כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא.

לכאורה לפי דברי הרי"א שהשתחוה לתלמידי ישו לא הוה עבודה זרה משום שעיקר עבודתם כשמשתחוה לישו [או לשתי וערב שמזכיר ישו] כי רק זה נקרא עבודה זרה, א"כ כ"ש למי שמשתחוה למלאך שחושב שהקב"ה רוצה בכך, זה לא נקרא עבודה זרה. א"כ לכאורה הרי"א חולק כאן על הרמב"ם. [אולם אולי לא

משמע ודאי דאיסור זה מדרבנן דעיקר קרא לנודר בשמו או מקיים בשמו אתא. ומ"מ משמע מהכ' דאם אסור השותפו' עם הכותי הוא שמא יתחייב הכותי שבועה ויזכור ע"א שלו כ"ש שאסור להשביעו ואעפ"י שאם ישביעוהו לכותי לא ישבע לשקר ולא יפסיד ישראל את ממונו מ"מ לא מצינו שיהא הממון דוחה מצוה אפילו מן המצות דרבנן. ועכשיו שנוהגין היתר אפשר לומר לפי שהכותים נשבעין סתם בשם ודעתם לבורא יתברך ואף עפ"י שטועין באמונתם מ"מ אינן מזכירין שם ע"א בשבועתם אלא שיש לחוש לשמות הקדושים שמזכירים בשבועתם ואף על פי שאינם אלהות הם נשבעין בהם והוא ענין של ע"א כמו שכתבנו למעלה. אבל מ"מ אינו דבר שיהא אדם חייב למנוע את הרבים בכך שאינו אלא דרך חסידות. וראי' לזה ממאי דאמרינן במגלה (דף כ"ט ע"ב) תיתי לי דלא עבדית שותפות בהדי כותי משמע שרוב עולם לא היה נזהרין בכך. וכן כתבו בתוספו' ז"ל.

לכאורה מה שכתב הר"ן שאין בזה איסור גמור היינו באיסור השתתפות, אבל ההשבעה של הגוי הוא איסור גמור כמו שכתב. אולם ממה שהביא דברי התוס' בסנהדרין נשמע שהתיר גם השבעה, אבל באמת לשיטת הר"ן שהקדשים הם עבודה זרה, למה התיר אם נשבעים בהקדשים וצ"ע.

עכ"פ לפי התוס' ההשבעה מותר רק בנצרות, ולא בשאר עבודה זרה.

יש כאן מחלוקת בין הרי"א לרה"ן אם משתחוים או נשבעים בשם תלמידי ישו לשם כבוד ולא לשם אלהות, האם זה נחשב עבודה זרה. לרה"ן זה עבודה זרה. ולרי"א זה לא עבודה זרה.

ויש להסתפק האם הרי"א חולק גם על הרמב"ם (הלכות ע"ז פ"ג ה"ב) בהסבר דור אנוש, וז"ל הרמב"ם: בימי אנוש טעו בני האדם טעות גדול ונבערה עצת חכמי אותו הדור ואנוש עצמו מן הטועים היה, וזו היתה טעותם, אמרו הואיל והאלהים ברא כוכבים אלו וגלגלים להנהיג את העולם ונתנם במרום וחלק להם כבוד והם

ירדתי לסוף דעתו, וניתן לגשר בין הרמב"ם [להרי"א"ז].

עוד מדברי הרי"א"ז (קונטרס הלכות סנהדרין דף ס"ב ע"ב) שנראה מהלך אחר מן הרמב"ם הר"ן והריב"ש:

מקטור לשד עובד ע"ז הוא אמר רבא במקטור לחברו [הכוונה שחייב משום בעל אוב].

פירוש, מהכא מוכח דלא מקריא עובד ע"ז אלא כשמקבלו עליו באלוה, אבל אם אינו מקבלו עליו אינו חייב משום ע"ז. והכי אזלא כל סוגיא דשמעתא, דכל שאין מקבלו עליו לאלוה לאו עובד ע"ז. ואף על גב דאביי פליג עליה דרבא הא קי"ל הלכה כרבא [ולעיל] נמי אמרינן באומר איני מקבלו עלי אלא בעבודה, דמשמע העקר הוא הקבלה שמקבלו עליו לאלוה, אבל אם אין מקבלו עליו לאלוה, אינו חייב משום עבודתו.

והמקטור לשד כדי לעשות לו חפציו, אינו חייב משום עובד ע"ז, שהרי אינו עובדו כדרך ע"ז הואיל ואינו מקבלו עליו לאלוה, אלא עושה לו נחת רוח ומפייסו, כדי שיעשה לו חפציו.

והג"ה. זה מפורש דלא כהר"ן ולא כהתבואת שור וכן דלא כהרמ"ה שכתב שהסיבה למה מקטור לשד לחברו לא הוה עבודה זרה משום שכופה לעשות רצונו, ומשמע מדבריהם שאם זה לא לכופו אלא לפייסו זה כן עבודה זרה].

וכן בחברו נמי, אם הוא נעבד (בזמן) [כהמן] המשתחוה לו חייב, לפי שעבדו כדרך ע"ז ומקבלו עליו לאלוה, אבל אם הוא משתחוה לו (ו)לפייסו שיעשה לו חפציו מותר, כדאמרינן נמי לעיל, אבל [אתה משתחוה לאדם כמותך].

ומלאך אם אינו מקבלו עליו לאלוה המשתחוה לו שיעזור לו ויליץ בעדו כענין שנאמר אם יש [עליו] מלאך (ה)מליץ, וכן מה שכתוב והנה מיכאל בא לעזרני, שצריך לעזרת המלאך ומפייסו שיעזור לו, הואיל ואין מקבלו עליו לאלוה, לא עובד ע"ז הוא אף על פי שמשתחוה לו.

מיהו לכתחלה ודאי אין להשתחוות ולעבוד המלאכים, שנראה כעובד ע"ז, אך אם נראה לו המלאך בשליחות הבורא ראוי להשתחוות לו כמו שהשתחוה יהושע למלאך שנראה אליו ואמר לו אני שר צבא ה', אבל אם לא נראה לו ורוצה לעבוד או להשתחוות לאחד מהמלאכים כדי שיהא בעזרו, מכוער הדבר מפני שנראה כעובד ע"ז, מיהו לא הוי עובד ע"ז ממש הואיל ואינו מקבלו עליו באלוה. וכן המקטור לשד ומפייסו שיעשה לו חפצו, הואיל ואינו עובדו בדרך אלהות ואינו מקבלו עליו לאלוה לאו עובד עבודה זרה.

והג"ה. נראה לכאורה דלא כהרמב"ם שכתב (פ"ג הל' ב) כלומר שלא תטעו בהרהור הלב לעבוד אלו להיות סרסור ביניכם ובין הבורא].

ומאי דאמרינן לעיל להם אי אתה משתחוה אבל אתה משתחוה לאדם שכמותך, הכין פירוש, להם אי אתה משתחוה לפי שאתה משתחוה להם באלוהות אבל לאדם שכמותך אין דרך להשתחוות לו בדרך אלהות, אבל אם הוא נעבד כהמן גם לאדם אין אתה משתחוה, שאין חלוק לאדם ובין שאר הבריות.

והפוער לפעור, אף על פי דקא מכוין לבזויה ואינו מקבל עליו לאלוה, הואיל ועבודתה בכך, ודרך עובדיה לעובדה בכך, וגם הוא עובד מדעתו ומתכוין בכך, עבודה זו דרך אלהות היא אלא שהוא סבור שהוא אינו מתחייב בעבודה זו.

תורה אמרה חבר זה בסקילה. המורה מפרש, חבר זה, שמחבר [השד אליו שיעלה לו] המתים הוא בסקילה, [אבל אם מחברו אליו לעשות שאר חפציו הוא בלאו]. ויש מפרשים חבר זה, שהוא ע"י הקטרה, הוא בסקילה, ושהוא בכשפים בעלמא בלאו.

וכתב מז"ה [=הרי"ד] במהדורא ג' ובפסקיו שמה שעושין עכשיו מיתוק לשדים והעשון שמעשנין להם, לפי פתרון שאר המפרשים הוא בסקילה, אף על פי שאינו מתכוין אלא לחברם, ולפי פתרון המורה הוא

שממונה להצליח בנישואין, והיא הצורה של עובדי נוגה שנקרא ג"כ [פענוס].

תשובת הבן איש חי בענין שחיטה בקברי צדיקים

[ז] כתב בשו"ת רב פעלים (מלק ג, יורה דעה סי' נ"ב): שאלה. נשאלתי מן החכם השד"ר הי"ו, יש מנהג בעיר ארביל יע"א, בזמן עצירת גשמים לוקחים חמש או שש בני בקר, ומוליכים אותם על קברי הצדיקים שיש להם בבית הקברות, ושוחטים על כל מצבה בן בקר א', ואח"כ מתפללים על המטה, ואומרים י"ג מידות, ותוקעים בשופר, וחוזרין לשלום ומחלקים הבשר לעניים, אי אריך למעבד הכי לשחוט הבקר על מצבות בבית הקברות או לאו, יוריני המורה לצדקה, ושכמ"ה.

תשובה. ומהלך ראשון] כתב מרן ז"ל (נש"ע יו"ד בהלכות שחיטה סי' ד' סעיף ה'), השוחט לשם הרים וגבעות, לשם חמה ולבנה כוכבים ומזלות וימים ונהרות, אין לו דין תקרובת ע"ז לאוסרה בהנאה, (מפני שאין אלו נעבדים), אבל שחיטתן פסולה ואסורה באכילה, אף על פי שלא נתכוון לעובדם, אלא לרפואה וכיוצא בה מדברי הבאי שאומרים העובדי כוכבים ע"כ. וכתב בספר זבח תודה בשם הר"ז בפירוש הרמב"ם, מ"ש שאומרים העובדי כוכבים, היינו שאומרים השוחט בהר פלוני או במדבר פלוני יתרפא מחליו, או העקרה תהר ותלד, או לא ימותו בניה עכ"ל, נמצא כל שהם מיוחדים מקום לשחוט בו, בעבור איזה תועלת סגוליית של רפואה וכיוצא שחיטתו פסולה, דאסורה מדרבנן, גזרה משום תקרובת ע"ז ממש, ורק בהנאה לא אסרוה משום דאינו נראה ששוחט לע"ז, כיון דאין אלו נעבדים, וא"כ ה"ה בנידון השאלה הנז' שהם מיוחדים מקום לשחיטה, בשביל תועלת ירידת הגשמים הנעצרים, לשחוט בבית הקברות על המצבות, הרי זה בכלל האמור לעיל, דהבשר אסור באכילה.

בלאו, וכל דבר שהוא בלאו אם הוא עושה אותו לרפואה מותר כדאמרינן כל שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי.

ונ"ל שע"כ אין לפרש חבר זה בסקילה אלא כשמקטר לשד להעלות לו את המתים, דהא בבעל אוב עסיקין, וחבר זה של בעל אוב קאמ', ובעל אוב הוא שמו, שמעלה את המתים כדמפרש בכולה שמעתא, ואם אין מעלה המתים, לאו בעל אוב הוא ולא חייבה בו תורה סקילה, ואי משום דהוי מכשף לא חייבה תורה במכשף אלא בעושה מעשה, כדאמרינן לקמן העושה מעשה בסקילה והאוחז את העינים פטור, ובקטור ובמתוק שעושיין אין שם מעשה ולא אחיזת עינים, ודמי למאי דאמרינן לקמן פרק חלק שדי שמן ושדי בצים מותר לשאול בהן.

ע"כ דברי הרי"א.

[מה שכתב הרי"א] שקיטור לא הוה מעשה, צ"ע שמפורש בגמרא (כריפות דף ג ע"ג) שקיטור לשד הוה מעשה וחייב חטאת משום בעל אוב].

קבלת אלהות הוא לא רק כשמקבל כללות ההנהגה

[ז] הדבר פשוט, שמה שקרא קבלת אלהות לענין עבודה זרה זה לא רק כשמקבל את האליל לכללות ההנהגה כדוגמת תחליף להקב"ה, אלא גם אם מקבלו לענין מסוים ומאמין שזוהו עוזר בענין מסוים, זה נקרא קבלת אלהות.

שהרי עובדי עבודה זרה היה להם כל מיני אלילים, אחד בשביל קור ואחד בשביל חום ואחד בשביל אהבה ואחד בשביל פרנסה וכו' וכו'.

לדוגמא, האליל שהוזכר בגמרא עבודה זרה (דף מד ע"ב) אפרודיטי, שהעובדין טוענים שבא להצליח בנישואין, כמ"ש התפארת ישראל (ע"ז פ"ג מ"ד י"ז) אפרודיטי. כך שמה של הע"ז היא בלשון יון, שפירושו אשת הזימה שאמרו

לעניים, ישחטו הבקר בביתם, ויאכלוהו לעניים, ולמה מביאים הבקר לבית הקברות לשחטם על המצבות של המתים, ונמצא לתא דע"ז איכא הכא.

[מהלך רביעי] ועוד איכא טעמא אחרינא לאסור בנידון השאלה,

והוא דמצינו מקשים על התפלות שמתפללים על קברי הצדיקים, איך הותר לעשות כן, וכמ"ש בזוה"ק (פ' אחרי דף ע"ב), א"ר ייסא בשעתא דאצטריך עלמא למטרא אמאי אזלינן לגביהון דמיתייא, והא כתיב ודורש אל המתים ואסיר. והשיב לו רבי חזקיה דישאל כד אתאן למיתיהון אתיין בתשובה ובתבירו דלכא למבעי רחמי מקמי קב"ה, ובעון דנשמתהון דצדיקייא יבעון רחמי קמי קב"ה עלייהו, וקב"ה חייס על עלמא בגיניהון, דצדיקא אף על גב דאתפטר בהאי עלמא לא אסתלק ולא אתאביד מכלהו עלמין, דהא בכלהו עלמין אשתכח יתיר מחייו ע"כ. נמצא לא הותר לאדם להתפלל על קברי הצדיקים, לשאול בקשתו מן הצדיקים עצמן, כי זה חשיב דורש אל המתים, אלא הוא מתפלל ושואל בקשתו מהקב"ה, ורק מבקש מנפש הצדיק שתתפלל עליו לפני הקדוש ברוך הוא, שישמע תפלתו ויעשה בקשתו ועיין ב"ח (י"ד סוף סי' רי"ז) מ"ש בזה.

ועל בן בשלמא סליחות ותחנונים שעושים בבית הקברות אצל מצבות הצדיקים, יש לפרש כונתם הוא שמתפללים לפני הקדוש ברוך הוא שיענה אותם בזכות הצדיקים, ושיהו נפשות הצדיקים מתפללים ומבקשים רחמים עליהם, אך מה ששוחטים בקר על מצבות הצדיקים בבית הקברות, מה טעם יש בזה, ושחיטת הבקר מאן דכר שמא התם, אין זה כי אם רוע לב לעשות מעשה נחושים ודרכי האמורי, ולדרוש מן המתים, והם כשאר חוקות הגוים, ופוק חזי מ"ש בספר חתם סופר י"ד סי' (קל"ה) [קל"ט], שכתב רב אחד להגאון המחבר דנמצא כתוב בצוואות רבינו יהודה חסיד ז"ל, שיש סכנת מזיקין לבונה בית במקום שלא היה שם בית מעולם, ואמרי אינשי להניח בבית

[מהלך שני] ועוד איכא טעמא אחרינא, בנידון השאלה לאסור הדבר משום זבחי מתים, והוא ממ"ש מרן ז"ל (ס' בסעיף ו"א), שחט לשם שר של הר, או לשם שר א' משאר הדברים, בין ששחט לשם מיכאל השר הגדול, בין ששחט לשם שר של שלשול קטן שבים, ה"ז זבחי מתים ואסור בהנאה ע"כ. וכתב הש"ך ז"ל אפילו אם לא נתכוון לעבדם הוי זבחי מתים, וכן פסק מהרש"ל ז"ל ע"ש, ומפורש בספרי גדולי האחרונים ז"ל, דאפילו לא נתכוון אלא לרפואה וכיוצא בו, ה"ז אסור בהנאה, גזרה משום עובד לשרים ממש, דהו"ל עיקר ע"ז הכתובה בתורה, וכמ"ש הגאון בש"ח [שמלה חדשה] (בסעיף י"ג), שסיים, ונ"ל דה"ה אם שחט לרפואה או לשם כל דבר בעולם וכו' ע"ש. ולפ"ז בנידון השאלה שהם מתכוונים לשחוט בן הבקר על מצבות הצדיקים, ה"ז דומה לדין שוחט לשם מיכאל השר הגדול וכיוצא, דאע"ג דלא נתכוון אלא לרפואה וכיוצא בו, ה"ז יש לה דין זבחי מתים, ואסורה מדרבנן משום עובד לשרים ממש.

[מהלך שלישי] וגדולה מזו, דאיכא עוד בנידון השאלה הנד'

איסור עע"ז ממש, דהא הגאון תבואת שור (בסי' ד' ס"ק כ"ג), העלה מדברי הרמב"ם ז"ל (בהלכות ע"ז פ"ק ט' ופ"ק ז'), שאע"פ שהאדם יודע שהשי"ת הוא האלקים ואין עוד זולתו, ומה שהוא מקריב לאיזה מלאך או שר או כוכב ומזל אינו מקבלו כאלוק, אלא רק כונתו לכבודו, מטעם שהיו דור אנוש אומרים שרצה הקדוש ברוך הוא לכבד את עבדיו אלו וזהו כבודם בהקרבה זו, ואין כונת האדם בהקרבה והשתחויה אלא רק לכבד את זה, מאיזה טעם יהיה מה שיהיה, ה"ז האדם נחשב עע"ז בכך, וכתב דכן משמע מגמרא דסנהדרין דף (פ"ב) [פ"א ע"ב] ע"ש, ולפ"ז בנידון השאלה שהם שוחטין הבקר על מצבת הצדיקים, שכונתם לכבודם בכך, כדי שיבא להם גשמים, ה"ז נחשב כמו הקרבה שמקריב להם, ומאי מהני מה שמחלקים הבשר אח"כ לעניים, דאם תכלית כונתם הוא רק לחלק

תרנגול זכר ונקבה ולשחטם שם, וסבר חכם אחד שיש בזה איסור משום דרכי האמורי, אף על פי דנותנים התרנגולים לעניים, ואין קוברין אותם שם, והגאון המחבר הליץ, דליכא בזה משום דרכי האמורי, והבן במליצת הגאון שם דלא שייכה בנדון השאלה ששוחטין הבקר בבית הקברות על המצבות.

[סיכום] הכלל העולה מכל הני טעמי תריצי שכתבתי בס"ד דדבר הזה הנזכר בשאלה הוא איסור גמור, ואם נהגו בכך צריך שיבטלו מנהגם, ורק אם ירצו לעשות צדקה בעת צרתם בעצירת גשמים, לשחוט בקר ולחלק הבשר לעניים, ישחטו הבקר בבתיהם, ואסור להם לשחוט לשם צדיק פ' וצדיק פ' אלא ישחטו בשביל צדקה לחלק הבשר לעניים, והיה מעשה הצדקה שלום, ואין שלום אלא מטר, וכה"א השם גבולך שלום חלב חטים ישביעך, והשי"ת יאיר עינינו באור תורתו, אכ"ר.

ונשמע מדברי הבן איש חי, שגם אם התפילות שמתפללים הם להקב"ה שיעזור להם בזכות הצדיק הקבור פה, או שמבקשים מנשמת הצדיק שיבקש רחמים מהקב"ה, שבזה אין איסור מצד התפילה כמבואר בסוטה (דף לו ע"ג) אמר רבא: מלמד, שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשתטח על קברי אבות, אמר להן: אבותי, בקשו עלי רחמים שאנצל מעצת מרגלים, מ"מ אם שוחט שם כדי לכבד את הצדיק בזה שעי"ז יעשה מבוקשם היינו שהצדיק יתפלל להקב"ה שהקב"ה יעזור לו, זה בכלל דרכי האמורי, ואם מכוון שהצדיק בעצמו יעזור לו זה בכלל עבודה זרה.

ביאור של ארבעת המהלכים.

מהלך הראשון, זה נחשב לרפואה, ומדמה זה לשוחט להר לרפואה שנאסר לדעת הרמב"ם ודעימיה באכילה.

מהלך השני, זה נחשב לרפואה, אבל דומה לשוחט לשר של ההר לרפואה שאסור מדרבנן גם בהנאה ויש בזה איסור מדרבנן בהנאה לדעת הרמב"ם ודעימיה גזירה אטו מכוון לעובדם.

מהלך השלישי, זה יותר מלמכוון לרפואה אלא זה נחשב מכוון לעובדם, היינו אפילו לא לשם אלוה אלא לשם כבוד המשרתים כמו דור אנוש ע"פ ביאור הרמב"ם (ריש הלכות עבודה זרה), וממילא זה איסור מדאורייתא מדין עובד ע"ז, וגם אם זה שחיטה נאסר מדין תקרובת כמו שוחט לעבוד את שר ההר [ובזה אין נפ"מ בין התוס' והרמב"ם].

מהלך הרביעי, יש בו גם משום דרכי האמורי [מצד איסור זה לא נאסר הבשר, אלא רק הפעולה אסורה].

מהקטע האחרון של הבן איש חי שכתב ישחטו הבקר בבתיהם, ואסור להם לשחוט לשם צדיק פ' וצדיק פ' אלא ישחטו בשביל צדקה לחלק הבשר לעניים, משמע שבין אם שוחט במקום קברו של הצדיק לכבדו ע"י שחיטה זו שעי"ז יתפלל להקב"ה שיביא להם גשמים, ובין אם שוחט בבית לכבוד הצדיק שיתפלל להקב"ה שיעזור, הוא בכלל דרכי האמורי.

בפשטות איסור זה הוא לא רק בשחיטת בהמה, אלא ה"ה בשחיטת תרנגול. ולא מבעיא לדעת רב (ע"ז דף נא ע"ב) שיש תולדות לשחיטה ואפילו שבירת מקל הוא תולדה. אלא אפילו לדעת רבי יוחנן (סו) אליבא דשיטת הרמב"ן שרבי יוחנן חולק על רב ולית ליה שבירת מקל. מ"מ נראה מן הגמרא שם לענין בעלי מומין שחייבים מיתה גם לרבי יוחנן, ונתמעט רק מחוסר אבר, שכל מה שנח הקריב על המזבח נחשב כשחיטה לענין עבודה זרה גם לרבי יוחנן. וממילא בתורה (בלש"ס 1, ג) נאמר שהביאו לתיבה מכל העופות הטהורים שבעה שבעה כמ"ש גם מעוף השמים שבעה שבעה זכר ונקבה לחיות זרע על-פני כל-הארץ, ומכל אלו הקריב חלקן על המזבח, וממילא גם תרנגול הוא בכלל עבודה זרה.

וכן מפורש ברש"י (דף נא ע"ב ד"ה מנ סנה) ששחיטת אווזו ותרנגול הוה עבודה זרה גם על הצד ששבירת מקל לא הוה עבודה זרה, וז"ל: מר סבר - רבי יהודה סבר אמרינן כעין זביחה ואף על פי דלאו זביחה ממש היא דהא אין שחיטת חגבים

ובהערת המהדיר (סס קכג): ל"מ במדרש, ובילקוט מעם לועז סו"פ ברכה הביא כן בשם רלב"ג.

ו"ץ האברבנאל (פרשת חולת הכנסה): כתב הרלב"ג שהיה הענין הזה נפלא מאד כי התורה השתדלה לכאר מקום הקבר כל מה שאיפשר בארץ מואב בגיא מול בית פעור ועם כל זה סבב הקדוש ברוך הוא שלא ידע איש את קבורתו ושעשה זה כדי שלא יטעו הדורות ויעבדו אותו לאלוה מצד מה שהתפרסם מהפלאות שעשה.

משיח מופתי או טבעי, וסכנה שיעשו ממלך המשיח עבודה זרה

[ט] האור החיים הקדוש (פרשת נלק, במדנר מד, יז) כותב, שאם עם ישראל יזכה ויהא גאולת אחישנה, יופיע משיח בדרך מופת. ואם לא יזכו ויהא גאולת בעיתה, יופיע משיח בדרך הטבע. אולם לא הזכיר סיבת הדבר למה זה כך.

ונראה הדבר להסביר על פי דברי הרלב"ג הנ"ל שהטעם למה לא נתגלה קברו של משה רבינו כדי שלא יעשו ממנו עבודה זרה. ומקודם נעתיק דברי האור החיים הקדוש: אראנו ולא עתה וגו'. כפל הדברים במלות שונות, גם כפל לומר דרך כוכב וגו' וקם שבט וגו' גם כפל לומר ומחץ וגו' וקרקר וגו', כל הנבואה במלך המשיח נאמרה, ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (סנהדרין טז סב) שאמרו בפסוק בעתה אחישנה זכו אחישנה לא זכו בעתה, והוא רחוק מופלג, וזה לך האות הן אנו בתחלת מאה הששית לאלף הששי, וכנגד ב' קצים אלו דבר הכתוב, כנגד אם זכו אמר אראנו פירוש לדבר שאני עתיד לומר אבל אינו עתה בזמן זה אלא בזמן אחר ויכול להיות שאינו רחוק כל כך, שאמרו ז"ל (דכ"ר פ"ג) אם היו ישראל חוזרים בתשובה כמצטרך היו נגאלים מיד אפילו לא יעבור עליהם אלא יום אחד בגלות דכתיב יענך ה' ביום צרה, וכנגד קץ

נוהגת והוא כשבירת מקל דחייב הואיל ואיכא למימר כעין זביחה וה"ה שבירת מקל דהוא שבירה וחיתוך מדלא אשמעינן אווז ותרגול דשייכא ביה שחיטה ממש.

ועוד כתב (סס ד"ה לא דכ"ע): לא דכ"ע לא אמרינן כעין זביחה - ובמקל אפילו רבי יהודה פטר וליתא לדרב דכעין פנים בעינן מידי דדמי לזביחה כגון חיה ועוף ובהמה אפי' אין ראויין לקרבן.

ויותר מזה גם לדעת רב [על הצד שרבי יוחנן חולק] יש הבדל בין שובר מקל ושחיטת תרגול, ששובר מקל הוא רק תולדה ואינו דומה לגמרי לשחיטה וממילא צריך להיות שדרך עבודתו במקל אף שאין דרך עבודתו בשבירה [כך לדעת רש"י ורמב"ם (דף נ"ג ע"ב)], משא"כ שחיטת תרגול הוא שחיטה ממש מן ארבע עבודת שחייבים עליהם אף שאין דרכו בכך.

א"כ לכאורה זה לא רק שחיטה, אלא הוא הדין סוג עבודה אחרת, כל שדרכו בכך זה בכלל עבודה זרה, וצ"ע בזה.

יש סכנה שלא יעשו קברו של צדיק לעבודה זרה

[ה] **כתב** החתם סופר (מורת משה, דברים ד, ט): ואתם עוברים וגו' השמרו לכם פן תשכחו וגו' ומסיים אל קנא. רש"י פי' אנכי מת אינני עובר אפילו עצמותי אינם עוברים. וקשה היא גופי' קשיא ומי גרע מיוסף וכל השבטים. וי"ל שהיה אי אפשר שהרי לא ידע איש את קבורתו ואי אפשר להעביר עצמותיו, ואי' במד' (קכג) מ"ט לא ידע איש את קבורתו שלא יעשוהו ע"ז. והיינו דקאמר מרע"ה אינני עובר אפילו עצמותי, ואתם עוברים ע"כ השמרו לכם פן תשכחו ברית אלקיכם ותעבדו ע"ז חלילה, דא"כ לחנם לא עברו עצמותי כי בין כך ובין כך אתם עובדי ע"ז, ע"כ ה' אל קנא עבורי יקנא קנאתי מכם

בעתה אמר אשורנו כמו שצופה מרחוק, והוא אומרו ולא קרוב כי הקץ של בעתה ארוך עד למאד בעונות, ואומרו דרך וגו' פירוש זאת היא הנבואה שאמר עליה אראנו וגו'.

וכפֿל הענין ושינוי הלשון, יתבאר ע"פ דבריהם ז"ל (סנהדרין טז) שאמרו שאם תהיה הגאולה באמצעות זכות ישראל יהיה הדבר מופלא במעלה ויתגלה הגואל ישראל מן השמים במופת ואות כאמור בספר הזוהר (ט"ו ק"ט ע"ג ו"ג ר"ב ג), מה שאין כן כשתהיה הגאולה מצד הקץ ואין ישראל ראויים לה תהיה באופן אחר ועליה נאמר (זכריה ט) שהגואל יבא עני ורוכב על חמור, והוא מה שאמר כאן כנגד גאולת אחישנה שהיא באמצעות זכות ישראל שרמז במאמר אראנו ולא עתה אמר דרך כוכב שיזרח הגואל מן השמים, גם רמז לכוכב היוצא באמצע השמים לנס מופלא כאמור בספר הזוהר (טז), וכנגד גאולת בעתה שרמז במאמר אשורנו ולא קרוב אמר וקם שבט מישראל פירוש שיקום שבט אחד מישראל כדרך הקמים בעולם דרך טבע, על דרך אומרו (דניאל ז) ושפל אנשים יקים עלה, שיבא עני ורוכב על חמור ויקום וימלוך ויעשה מה שנאמר בסמוך.

הנה האור החיים לא הסביר את סיבת הדבר, למה כשעם ישראל בדרגה גבוהה יזכו לגואל בדרך נס, וכשעם ישראל בדרגה נמוכה יהא רק בדרך הטבע.

ונראה להסביר את הדבר [בנוסף על מה שאמר הרלב"ג], על פי הגמרא בתענית (דף קג ע"ג): חנן הנחבא בר ברתיה דחוני המעגל הוה. כי מצטריך עלמא למיטרא הוו משדרי רבנן ינוקי דבי רב לגביה, ונקטי ליה בשיפולי גלימיה ואמרו ליה: אבא, אבא, הב לן מיטרא. – אמר לפני הקדוש ברוך הוא: רבונו של עולם, עשה בשביל אלו שאין מכירין בין אבא דיהיב מיטרא לאבא דלא יהיב מיטרא.

הנה חנן הנחבא הבין שהינוקי שהם בדרגה נמוכה, לא מבינים הבדל בין הצדיק שמתפלל להקב"ה שיתן מטר, ובין אם הצדיק

בעצמו נותן המטר. אולם מי שבדרגה גבוהה מבין שהצדיק לא יכול לתת מטר, אלא רק הקב"ה, והצדיק רק מבקש מהקב"ה שיתן מטר.

והנה אם עם ישראל בדרגה גבוה, ויבוא משיח צדיק ויעשה אותות ומופתים, הציבור מבין שזה רק שליח של הקב"ה והכל נעשה ע"י הקב"ה. אולם כשהציבור בדרגה נמוכה, בבחינת ינוקי שאחזו בשיפולי גלימיה של חנן הנחבא, כשיראו צדיק שעושה אותות ומופתים, יחשבו שיש לו כח עצמי ויעשו ממנו אלוה, או שהוא בעצמו יעשה את עצמו אלוה.

מצאנו שעשו מבני אדם אלוה

[י] **דבר** כזה מצאנו ביואש מלך יהודה, כמ"ש בדברי הימים (ג, כז, יז) וְאַחֲרֵי מוֹת יְהוֹיָדָע בָּאוּ שָׂרֵי יְהוּדָה וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמֶלֶךְ אֲזַ שְׁמַע הַמֶּלֶךְ אֲלֵיהֶם. וביאר הרד"ק (סז): בדרש, וישתחוו לו שעשאוהו לאלוה, וכך אמרו וְהָזָר הֶקְרַב יוֹמָת' (צמדנר ג, י), ואתה אדוני המלך היית בבית המקדש שש שנים ועדיין אתה חי, וראוי אתה שנעבדך עבודת אלוה.

וכן מצינו בדניאל (ג, מו): בְּאֲדִין מֶלֶכָא נְבוּכַדְנֶצַּר נָפַל עַל-אֲנַפּוּהִי וּלְדַנְיָאֵל סָגַד וּמְנַחֵה וַנִּיחַחִין אָמַר לְנַסְכָּה לָהּ. וביאר המצודת דוד (סז): באדין. אז המלך נ"נ נפל על פניו והשתחווה לדניאל: ומנחה. מנחה ממש, כי ארז"ל שחשב לעבדו עבודת אלהות: וניחוחין. יין הבא לנסכים ולנחת רוח אמר לנסך לפניו. אבל באמת לא נסך לפניו, כי לא רצה דניאל לקבל. וכן אמרו רז"ל. היינו אחרי שראה נבוכדנצר שדניאל פתר החלום שלו בדברי טעם, חשבו לאלוה.

וכן היה כבר בדור שלפנינו אדם בעל מופת שיש שחשבוהו למשיח, ובסוף, יש חלק מתלמידיו שחשבוהו לאלוה.

חשש שעושים מרשב"י אלוה

[יא] וכן בשנת תשפ"ג לקראת ל"ג בעומר, בדקו כמה תלמידי חכמים את התוארים והתפילות שמתפללים במירון, ומצאו כמה לשונות שעושים את רשב"י לכביכול ח"ו. והזהירו במודעות ברחוב שח"ו להתפלל ישיר לרשב"י שיעזור, ולא לעשות אותו לאלוה.

וכן באסיפה של קבלת עדות בביתו של הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א בנושא הפאות מהודו [ר"ח תמוז תשע"ח], שלפי העדות של השליח, המתגלחים מכוונים להקריב השער לאליל, וממילא זה תקרובת. הציע הגאון ר' יצחק מרדכי רובין שליט"א [בעל מח"ס אורחות שבת] שלשה ראיות שלא להחשיב את זה לתקרובת, אחד ממכירת חמץ, שנית מהיתר עיסקא, שלישית מן הגילוח של מירון (הוצא בספר הישעס אוהניס עמ' קעט - קפ, נמלא בלוה"ח).

ההיתר ממכירת חמץ הוא, שהרי סתם אדם שרואה את המכירה אינו רואה כאן מכירת אמיתית, אלא פעולה פיקטיבית, ובכל זאת זה טוב, והיינו משום שסומכים על הרבנים שהם מבינים שזה כן מכירה. ממילא גם המתגלחים בהודו, אף שחושבים לעבוד עבודה זרה, אבל הם סומכים על הגלחים שלא חושבים זה לעבודה זרה. [אומנם למעשה גם לשיטתיה שניתן לסמוך על הגלחים, זה טעות. כי גם הגלחים חושבים שזה תקרובת לעבודה זרה. כך מוכח גם מעדות השליחים, וגם מן המודעה בבנין הגילוח].

עב"פ לומדים ממנו שבמכירת חמץ אין גמירות דעת, לא מצד המוכרים ולא מצד הקונה, וממילא הוא צע"ג. [למעשה דיברתי עם הרבה גדולי ישראל והם בעצמם לא יודעים להסביר מכירת חמץ, ויש הרבה שסומכים על היתר עיסקא, והיתר עיסקא סומכים על מכירת חמץ, וחוזר חלילה].

היתר שני מהיתר עיסקא, שהרי מי שרואה בבנק את היתר עיסקא אינו רואה

כאן עיסקא, אלא ריבית גמורה. אלא שסומכים על הרבנים שמבינים שזה עיסקא ולא ריבית. [הטעות הוא כנ"ל].

ורק לומדים ממנו שהיתר עיסקא הוא צע"ג. (ועי' במאמר נחפשה דרכינו בסוף, הימר מסוג אחר צנזקיס).

היתר שלישי, מגילוח במירון, שהרי הרבה בני אדם שמגלחים ילדים חושבים להקריב השער לרשב"י, ובכל זאת זה לא נעשה תקרובת, והטעם שסומכים על הרבנים שאומרים שזה לא עבודה זרה. ממילא ה"ה השער בהודו. [הטעות הוא כנ"ל].

אולם לומדים ממנו שדעתו שיש חלק יהודים שעושים מרשב"י עבודה זרה.

וכן נראה שמי שחושב להקריב לצדיק ועושה ממנו עבודה זרה, לא מהני שסומך על הרב שלא חושב לעבודה זרה, וראיה לדבר, שהרי עובדי העגל היה להם דין של עובד עבודה זרה כמבואר בתורה, על אף שמי שעשה את העגל זה אהרון הכהן, והוא בוודאי לא חשב לעבודה זרה. ולכאורה למה נענשו עובדי העגל, הרי יכולים לומר שסמכו על אהרון הכהן, ועושים הכל על דעתו, וממילא זה לא עבודה זרה. אלא זה לא מהני.

מה שלומדים מכל זה, שיש סכנה גדולה, שאם אדם שמופיע בדרגה גדולה ועושה מופתים וישועות, שיעשו ממנו עבודה זרה, או בחיים חיותו או אחר פטירתו, וכמו שהסביר הרלב"ג בנוגע למשה רבינו.

וממילא מובן למה כשעם ישראל בדרגה נמוכה, הקב"ה לא רוצה לשלוח אדם בעל מופת להיות משיח, כי יש חשש גדול שיעשו ממנו אלוה, בבחינת הינוקי של חנן הנחבא. וממילא כל תכלית הבריאה של לתקן עולם מלכות שדי-נהרם אם מייחסין למשיח אלוהות ח"ו. ורק אם משיח אדם פשוט ולא בעל מופת, הסכנה פחות. ובזה מובן היטב דברי האור החיים הקדוש שהסביר ענין גאולת בעיתה כשעם ישראל בדרגא נמוכה יבוא משיח באופן טבעי, ולא באופן מופתי.

למה אין חשש שיעשו ממושה רבינו אלוה

[יב]

ויש להקשות א"כ איך שלח הקב"ה את משה רבינו לגאול את עם ישראל, הרי מכיוון שעשה דרכו אותות ומופתים, למה לא חשש שיעשו ממושה רבינו אלוה.

ונראה, לתרץ, מכיון שהקב"ה בכבודו ועצמו אמר שני דברות הראשונות, כמאמר חז"ל במכות (דף כ"ט ע"ב) אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום, ורק אחרי בקשת עם ישראל שלא יכולים לסבול דיבור ישיר מהקב"ה, העביר את שאר הדיברות לעבדו משה רבינו.

וזה כלול בדיבור הראשון אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, ולא משה רבינו. לא יהיה לך אלהים אחרים, זה כולל גם שלא תעשה את משה רבינו לאלהים. (עי' סי' ז ס"ק ז ד"ה ומאידך, בדברי רבינו סעדיה גאון).

כעת מצאתי בס"ד מודעה ברחוב שהביא דברי המשך חכמה (שמות לב, יט), שהיסוד של חטא העגל הוא שמקודם חשבו את משה רבינו לכח עצמי, שהוא העלה אותם מארץ מצרים, וכשמושה לא הגיע בזמן חפשו תחליף למשה רבינו [גם בפירוש של רבי שמשון רפאל הירש יש אותו מהלך]. במודעה הזהיר גם בענין רשב"י שיש שמייחסין כח עצמי לרשב"י, ושוכחים שהכל מהקב"ה.

וז"ל המשך חכמה: וַיְהִי כַאֲשֶׁר קָרַב אֶל הַמַּחֲנֶה וַיֵּרָא אֶת הָעֵגֶל וּמַחֲלַת, וַיִּחַר אֵף מֹשֶׁה וַיִּשְׁלַךְ מִיָּדוֹ אֶת הַלָּחַת וַיִּשְׂבֵר אֶת־הַתַּחַת הָהָה. הענין, כי התורה והאמונה המה עיקרי האומה הישראלית, וכל הקדושות, ארץ ישראל וירושלים וכו' המה פרטי וסניפי התורה ונתקדשו בקדושת התורה. ולכן אין חילוק לכל עניני התורה בין במקום בין בזמן, והיא שוה בארץ ישראל ובחו"ל [לבד מצוות התלויות בארץ]. וכן הוא שוה בין לאדם הגבוה שבגבוהים - משה איש האלקים - להשפל שבשפלים. ואם יעבור אחד מהמה על אחת

ממצות ה' דת אחת לו עם השפל שבשפלים. ומשה, לא קראו התורה רק סרסור. אבל אין התיחסות התורה לו, והתורה היא מחוייבת המציאות, כי קוב"ה ואורייתא חד, וכמו שהוא מחוייב המציאות, כן התורה, ומציאותה אינו תלוי רק בעילת העילות יתברך שמו. והנה דל השכל, קצר ידו להשיג מציאות מחוייב המציאות בלתי תכלית ובלתי מושג, ולכן חתרו להם מסילות לעשות צורות ודמיונות או כוונים למערכת שמים לאמר: זהו המרכבה לאלקות וזהו המשגיח והמסבב כל הענינים בעולם, ולו עבדו וזבחו והקטירו. ורקודי הנפש ורתיחות הדם נתהוו ממושג מוחשי ונראה. והמה, כאשר ראו כי "בושש משה", נפלו מאמונתם ובקשו לעשות להם עגל ולהוריד על הצורה ההיא רוח ממעל ולשפוט על זה כי הוא מרכבה לאלקות והוא המשגיח בעולם השפל, והוא העלם ממצרים. וזה היה גם חטא עגלי ירבעם, יעוין שם היטב למתבונן.

ועל זה צווח משה ככרוכיא: האם תדמו כי אני ענין ואיזו קדושה בלתי מצות ה', עד כי בהעדר כבודי עשיתם לכם עגל! חלילה, גם אני איש כמוכם, והתורה אינה תלויה בי, ואף אם לא באתי היתה התורה במציאותה בלי שינוי חלילה. והראיה, כי ל"ח שנה שהיו נזופים במדבר לא היה הדיבור מתיחס למשה. ואל תדמו כי המקדש והמשכן המה ענינים קדושים מעצמם, חלילה! השם יתברך שורה בתוך בניו, ואם "המה כאדם עברו ברית" (פסוק ג, ז), הוסר מהם כל קדושה, והמה ככלי חול' באו פריצים ויחללוהו. וטיטוס נכנס לקודש הקדשים וזונה עמו ולא ניזוק (גיטין נ, ב), כי הוסר קדושתו. ויותר מזה, הלוחות - "מכתב אלקים" - גם המה אינם קדושים בעצמם רק בשבילכם, וכאשר זנתה כלה בתוך חופתה המה נחשבים לנכלי חרש ואין בהם קדושה מצד עצמם, רק בשבילכם שאתם שומרים אותם. סוף דבר: אין שום ענין קדוש בעולם מיוחד לו העבודה והכניעה, ורק השי"ת שמו הוא קדוש במציאותו המחוייבת, ולו נאווה תהילה ועבודה. וכל הקדושות המה מצד ציווי

בנבוא קדושה בעצם רק מצד שמירת ישראל התורה מפי רצון הבורא יתברך שמו הקדוש, הנמצא האמיתי, הבורא הכל ית"ש וזכרו. וכמעט על זה נכלל כל ספר דברים להזהירם בזה "כי לא ראיתם כל תמונה" (דברים 7, טו) "השמר לך וכו'" (שם פסוק ט) ודו"ק.

ולפי זה גם זה מכלל הטעות שאמרו שמושה העלן מארץ מצרים (פסוק 6). ולא משה העלן, רק היה השליח לדבר לפרעה, אבל הקדוש ברוך הוא בהשגחתו הפרטית העלן. ולכך אמר הקדוש ברוך הוא "לך רד כי שחת עמך" במה שיחת? שאמרו "אשר העלית מארץ מצרים", שגם אותך חשבו לאקי, וכאילו היית מעלה אותן ממצרים מכוח אקי בלתי השגחתי הפרטית. וזה רעיון יקר. ולכן בחוקת כי אמרו (במדבר כא, 5) "למה העליתונו" - שניהם שוים, באו אז הנחשים ונשכום יעויין שם ברש"י ודו"ק.

ובזה מבואר דברי התורה כהנים (ויקרא, סוף פרק 6, סעיף 3): 'דבר אחר "משה משה", הוא משה עד שלא נדבר עמו, הוא משה משנדבר עמו. דכוונתו אל הענין שבארתי שלא היה למשה שום ענין או כח להשפיע לאחר שנדבר עמו, לבד מה שרצה הקדוש ברוך הוא בכל פרט כפי הצורך להנהיגה הניסית לאותה שעה, אבל התורה היא מציאות זולתו. ועיין קרבן אהרן. ומה שכתבתי נראה נכון ודו"ק.

וזה מה שכתוב (ויקרא יט, 3) "ואת מקדשי תיראו", לא מן המקדש אתה ירא אלא ממי שהזהיר על המקדש (יבמות 1, 3). וזה (ויקרא 25) "אני ה'" - מה אתה ירא. ולכן אמרו הפלשתים כאשר בא ארון יושב הכרובים: "מי יצילנו (מיד האלהים האדירים האלה - שמואל א 7, 5), שלא היו מבינים זה. לכן אמר (תהלים 57): "ה' מלך ירגזו עמים יושב כרובים תנוט הארץ (פסוק 6). "ה' בציון גדול (ורם הוא) על כל העמים" (פסוק 3). "יודו שמך גדול ונורא קדוש הוא" (פסוק 2), שיבינו וידעו כי רק שמך קדוש הוא וכו' וכו'. "רוממו ה' אלקינו (והשתחוה להדם רגליו) קדוש הוא" (פסוק 5), שרק ה' קדוש

שצוה הבורא לבנות משכן לעשות בו זבחים וקרבנות לשם יתברך בלבד. והכרובים, חלילה, אין להם עבודה ושום מחשבה וענין, רק זהו כמו הקברניט רוצה לדעת הרוח לאן נוטה, עושה תורן, כן עשה הבורא יתברך סימנים וציונים להודיע אם ישראל עושים רצונם של מקום בזמן "שפניהם איש אל אחיו" וכו' ודו"ק. ולכן "אין בארון רק (שני) לוחות" (מלכים א 7, ט) והספר תורה (צגא צמרא יד, 6), והכרובים המה מבחוץ על הכפורת, לא בארון, רק שמורים למציאות המלאכים, כמבואר במורה (מלק 2 פרק מה).

וזהו "ויהי כאשר קרב אל המתנה וירא את העגל ומחולות" [נראה כי גדל טעותם עד אשר לא חשבוהו לספק כלל, כי לא רצו לעמוד אולי ירד משה ולהביט מרחוק אל ביאתו, רק היו משוקעים בתועבות העגל אשר חשבוהו לאלקין הבין טעותם, "ויחר אף משה וישלך מידיו את הלוחות", רצונו לומר כי אין שום קדושה וענין אלקי כלל בלעדי מציאות הבורא יתברך שמו. ואם הביא הלוחות, היו כמחליפים עגל בלוח ולא סרו מטעותם. אולם כאשר שבר הלוחות, ראו איך המה לא הגיעו אל מטרת האמונה ב"ה ותורתו הטהורה. וזהו דברי הגמרא בכמה מקומות (תענית כו, 6) ומכילתא (יטו יט, 3) שגם על עת עמידתם בהר נאמר "ובלבם יזכו לו" - שעדיין לא נחקק בתוכם הציור האמיתי להאמין בנמצא מחוייב המציאות בלתי מושג ובלתי מצוייה, ולכן טעו בעגל. ובלוחות הראה להם לעקור מהם כל דמיון כוזב, והפליא לעשות משה רבינו בשבירת הלוחות. ולכן נתן לו הקדוש ברוך הוא "ישר", שאמר לו הקדוש ברוך הוא (דברים 10, 6-5) "פסל לך שני לוחות אבנים וכו' וכתבתי על הלוחות וכו' אשר שברת", היינו גם כן להיות לאות על השורש שלימדת להם בשבירת הלוחות. זה כי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון (צגא צמרא יד, 3), ולהורות כי הראשונים אשר "מעשה אלקים המה" - כמשמעו, הוא כבודו עשאו, רש"י - המה שבורים, ולוחות שפסל משה - המה השלמים! להראות כי אין

תפילה ושום קדושה בעצם מבלי הבורא יתברך ברצונו והשגחתו הפרטית בכל עת בלי הפסק, וכולם בטלים במציאותן אל הבורא יתברך ממלא כל עלמין ומסבב כל עלמין. ואמר בפשוט (מגיגה י"ב, 3): מה למעלה מה שהוא למטה, מה לפניו מה שהוא לאחור - שהבורא יתברך הוא ראשון והוא אחרון, הוא לפניו ולפניו ולפניו. וזה שאמר (דברים ו, 7) "שמע ישראל ה' אלקינו" היינו הבורא יתברך משגיח בפרטיות והוא "אלקינו" בכל פרט ופרט, לכן תדע כי "ה' אחד", ואין אלקים זולתו, כאשר ביארנו. ויש להאריך בזה, ואין כאן מקומו.

עב"ל המשך חכמה.

עי' בספר מעשי ה' לרבינו אליעזר אשכנזי [תלמוד רבינו יוסף קארו] (מלך מעשה המורה, פ' יג), שהסיבה למה חשבו שמשנה רבינו הוציא את עם ישראל ממצרים ולא הקב"ה, משום שסמכו על מאמר הקב"ה לאברהם אבינו שד' מאות שנה יהיו במצרים, ועדיין לא הגיע הזמן.

משה רבינו לא נכנס לארץ ישראל כדי שלא יעשו ממנו אלוה

[יג] כתב המשך חכמה (דברים 7, 10) וז"ל: ונשמרתם מאד לנפשתיכם וכו' פן תשחתון וכו' וה' התאנף בי על דבריכם וכו'. התכת הכתובים נראה, כי אחד מן הסבות אשר בגללן היה ברצון הגזר שימות משה במדבר, היה בשביל "כי זה משה האיש" הוציא מים מצור חלמיש (צמדנר חוקת), פירש כל ימי היותו במדבר מאשה, "לחם לא אכל ומים לא שתה" (שמות 17, כט), נתן להם לחם מן השמים (שמות 16), הרג מלכי האמורי (צמדנר חוקת), בקע ים סוף (שמות 15). אשר לזאת כל ימי חיי בני גילו אשר זכרוהו מנוער, ודימו במחשבתם כי המה היו בסוגו ובמעלתו, והוסיפו להתקנא בו ואמרו (צמדנר 10, א) "כי כל העדה כולם קדושים... ומדוע תתנשא וכו', והביטו אחרי משה להטיל דופי במעלליו, לא חששה התורה כלל. אמנם אחרי מות כל הדור

הוא. וראה! "משה ואהרן בכהנו ושמואל בקוראי שמו (קוראים אל ה' והוא יענם", פסוק 1) - שלא היה להם ארון וכרובים ומקדש, שקראו קודם שנבנה המשכן, וכן שמואל במצפה בלא ארון ומקדש וכרובים, רק: "שמרו עדותיו וחוק נתן למו" (פסוק 2) - הוא למשה ואהרן במצוה לבנות משכן, ולשמואל לבנות מקדש, וכמו שמסר לדוד מגילת בית המקדש וירושלמי מגילה פרק קמ"א. לכן: "רוממו ה' אלקינו" (פסוק 5) - שהוא המקדש כל הנקראים בשמו ודו"ק.

ובאמת שהעיקר שלבורא יתברך ראוי להתפלל ואין ראוי להתפלל לזולתו, עם העיקר שהבורא יתברך בורא ומנהיג לכל הברואים, המה עיקר אחד. כי כל עיקרי הטעותים שלהם היה בחשבם כי הבורא יתברך אינו מנהיג בשפלים, ומשאתו יעצו להדיח כי אי אפשר למשכיל לאמר כי כל הענינים נפלו במקרה כדעת האוילים. ועל כרחק כי יש מנהיגים בנבראים אשר הבורא לגודל זכות בריאתם מסר להם ההנהגה בתבל, ואם יעבדום וימסרו נפשם בפעולות וענינים אשר מראה כי כוסף הנפש להם ודבוק להם בכל כונתו, אז ימשוך להם טוב וכל שמן, וכדברי הנשים האורורות. אבל באמת כל התבל מושגחת כולה בהשגחה פרטית מעתיק יומין, הבורא יתעלה בעצמו. ולו אין חילוק בין תולעת קטן שבים לכל הנבראים ואישים העליונים, מט"ט שר הפנים ומיכאל לבוש הבדים, כי רחוקים המה מאתו בתכלית ההשואה. ומי שיכול להשיג מציאות הבורא יתברך מושגח מאתו שוה עם מט"ט שר הפנים, ולא נופל זה מזה, ולא יכול שום מלאך לעשות לנו דבר בלתי רצון הבורא בפרטיות מאומה. וכמו שלא נופל דג קטן מדג גדול בעצם בריאתו, וכן לא נופל המורכב בד' יסודות מהשמש המורכבת ביסודות מזהירים, ככה לא נופל בן תמותה, איש כמונו בעצם ולא נכנע מאישים העליונים הפשוטים ונבראים מעצם רוחני פשוט, וכולנו כאחד שוים ומושגחים בפרט ונבראים מהנמצא האמיתי בהחלט, הבורא יתברך שמו. **אם כן, אין שום**

אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים כמו שאמר בעגל המדבר כי לא היתה כוונתו לע"ג ולמה עשה שנים כדי שלא להטריח ישראל שיבאו כלם למקום אחד.

(ט) וישם את האחד בבית אל ואת האחד נתן בן. בבית אל לפי שאמר להם זה המקום גם כן נבחר כמו ירושלם כי יעקב אבינו אמר על המקום הזה יהיה בית אלהים ואחד נתן בן גבול ישראל כמו שכתוב מן ועד באר שבע: רב לכם מעלות ירושלם. די לכם עד עתה הניחו מהיום ואילך מעלו ירושלם. וי"ת סגיאה לכוון אורחא מלמיסק לירושלם הוא אינון דחלתך ישראל. ובדרש רב לכם מעלות מה עשה הושיב שני פרדסיאו' או קסתראו' אחת על תבור ואח' על המצפה זהו שאמר הושע כי פח הייתם למצפ' ורשת פרושה על תבור.

(ב) לחטאת. כי מתחלה לא אמר ירבעם כי לשם ע"ג היה עושה אותם אלא לשם האל ואחר כך שב הדבר ההוא והיה לחטאת שקבלוהו באלוה וממנו יצאו לאלהים אחרים ככל הגוים לפיכך אמר ויהי הדבר הזה לחטאת.

וכן מצינו שיהוא בן נמשי הכרית את הבעל, ולא את עגלי ירבעם, כמ"ש במלכים (ב, י, כח-כט): וישמד יהוא את הבעל מישראל: (כט) רק חטאי ירבעם בן נבט אשר החטיא את ישראל לא סר יהוא מאחריהם עגלי הזקב אשר בית אל ואשר בן: (ל) ויאמר יי אל יהוא יען אשר הטיבת לעשות הישר בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני רבעים ישבו לך על כסא ישראל: (לג) ויהוא לא שמר ללכת בתורת יי אהי ישראל בכל לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא את ישראל.

ופי' הרד"ק (סס פסוק ל): ויאמר ה' אל יהוא. ע"י נביא. ובסדר עולם מי אמר לו יונה בן אמתי: בני רבעים. כמו בני רבעים, יהואחז יהואש ירבעם זכריהו, ואמרו בזכות שהשחית בית אחאב שמלכו ארבעה דורות עמרי אחאב אחזיהו יהורם מלכו מבניו ארבעה דורות. ויהוא בער הבעל ולא בער העגלים, כי אותם

ההוא המלינים והמתרעמים - תמו ונכרתו, אז אנשי דור חדש, אשר מנוער יזכור רק מפעלות משה הבלתי טבעיים, אשר כל מערכות הטבע נקרעו בשבילו, ובפרט בעת היותם נערים לא נחקק בלבם ליחס זה אל השם אשר משה קורא בשמו ומדבר אליו תמיד, חששה החכמה העליונה פן בבואו לארץ ישראל ייחסו אליו כי הוא אלוק, והוא ענין בלתי טבעי - מין אנושי אשר צועד על כל מערכות הטבע, ויתבטל בלבבם הרגש האמונה האמיתית, ולו יעבדו וישתחוו. וכבר נתעוררו רבותינו במדרש (במדבר רבא יט - יג) "וידבר העם באלהים ובמשה" - השוו עבד לקונו. ולכן הסבה שמתו ישראל במדבה, ויקום דור חדש, זאת היא הסיבה למיתת משה! לכן, כאשר צוה על עבודה זרה אמר "וה' התאנף בי על דבריכם וישבע לבלתי עברי (את הירדן ובללתי בוא אל הארץ" וכו'). כי רק "על דבריכם" - שלא תחטאו ולא תקדישו אותי, נשבע לבלתי עברי וכו'. התבונן איך חשש המקום שלא יעבדו עבודה זרה! כן נראה תוכן כוונת הכתוב למעיין.

העגלים של ירבעם בן נבט היו לשם שמים ובכל זאת היו עבודה זרה

[יד] כתב הרד"ק (מלכים ב, יג, כח-ל): ויועץ המלך. שאל עצה היאך יעשה והסכימה עצתו עם היועצי' אותו שיעשה שני עגלי' ולמה עגלי' פתה אותם בדברים אמר להם הלא ידעתם כי המלכות נחלקה ברצון האל כמו שאמר לי אחיה השלוני הנביא אם כן האל לא רצה במלכות בית דוד ולא רצה ג"כ בירושלם שהוא מלכות בית דוד אם כן נעשה מקום אחר שתבואו ותזבחו שם ולמה עגל אמר להם הלא אהרן עשה לישראל עגל להשרות השכינה בו במקום משה שלא היה להם גם אתם עתה שאין לכם מקום השכינה שהוא ירושלם נעשה עגל במקומו להשרות שכינה בו לפיכך אמר אלה

בשנת תש"פ היה מגפת קורונה, ולא נתנו לעלות שם, ורק קבוצות קטנות הצליחו להגיע לשם.

בשנת תשפ"א היה אסון כבד של ארבעים וחמש הרונים בגלל הלחץ.

בשנת תשפ"ב, בגלל החשש של הוספת האסון, היו עיכובים גדולים והרבה מאוד בלאגן ואכמ"ל.

בשנת תשפ"ג היה מסודר פחות או יותר.

בשנת תשפ"ד היה מלחמת חומת ברזל וזריקת טילים לאזור מירון ולא נתנו להגיע אלא רק לקבוצת קטנות.

החתם סופר כתב (תורת משה, סוף פרשת אמור, הספד, ד"ה סך לפי) שהאסון בצפת היה בגלל קנאת ירושלים, שבחרו לשבת בצפת כדי להיות קרובים למירון, וזלזלו בירושלים^[*].

וכעת יש חרם על עליה להר הבית, ומעדיפים להתפלל בציון הרשב"י במירון, ולא בהר הבית.

[*] וז"ל: אך לפי דברי אליהו זכור לטוב שרעידת הארץ הוא מקנאת ירושלים נ"ל כי צדיק הוא אלקינו, וקנאת ירושלים עשתה זאת, כי שם שער השמים עיר שחברה לה יחדיו, שם הר המוריה, עקידת יצחק, שם שכב יעקב וחלם לו סולם, שם הר בית ה' ותל שכל פיות עליו פונים, ולא זזה שכינה מכותל מערבי. והנה לגמרי זה מקרוב מאה שנים שמו פניהם לצפת כי שם קבר איש אלקי הרשב"י במירון והאר"י בצפת, וכל העולים לא"י לא שמו פניהם אלא לצפת וטבריה, וירושלים נשכחה לגמרי, והוא עיר שם ה' שמה שגם בזה"ז מצוה לעלות לרגל לירושלים והוכיח בשיל"ת יעבץ ח"א, לא שם איש על לב אלא לעלות לצפת להילולא דרשב"י אשר כבר היה לי ויכוח בזה עם הגאון מהר"ז מרגליות זצ"ל היכן מצינו לעשות יום מועד ביום סילוק צדיק [...] ועכ"פ לא ידעתי מה מקום להילולא ולעזוב את ירושלים עד החזימה עמה בעו"ה וצדיק ד' המביט לארץ ותרעד אותיות עדר ירושלים הקודש וצדיק הוא גאון עוזנו מהו ישראל אשר קבץ יתר פליטת צפת להעלותם ירושלים והי' שם לאחדים עד תבנה ותכונן ירושלים בב"א.

נעשו לשם ה'. ואעפ"י כן היה חטא גדול כמו שכתוב לא תעשון אתי וגו'.

התוצאה של משיח טבעי ולא מופתי

[טו] עי' לעיל (ס"ק ט) בדברי האור החיים הקדוש, שאם עם ישראל לא יזכו יבוא משיח בצורה טבעית, וע"ש הסבר לזה. והנה אם ההסבר שלנו נכון או שיש הסבר אחר, למה משיח יופיע בצורה טבעית, צריכים אנו להתכונן לגאולה טבעית. והכוונה באופן טבעי זה מחייב פעילות לכל דבר, ולא רק אמונה שהכל יעשה המשיח המופתי, ואנו ישנים והכל יסתדר לבד.

וזה מחייב לשמור כל התורה גם בלי שיבוא משיח באופן מופתי. וזה כולל גם כל תהלכי הגאולה, שהם ששה שלבים, שזה יהיה באופן טבעי. והיינו: קיבוץ גלויות, השיבה שופמינו, ביעור הרשעים, הרמת קרן הצדיקים, בנין ירושלים שכולל בית המקדש (עי' רש"י מגילה תחילת דף יח ע"א), ואח"כ משיח בן דוד. הכל צריך לכונן ולהכין באופן טבעי, ולא לומר שהכל ירד מן השמים ע"י משיח מופתי.

ובין כך אסור לסמוך על מופתים כדי להיפטר ממצווה לפני שהגיע המופת, ויש בזה לאו דאורייתא של (דברים ו, טו) לא תנסו את ה' אלהיכם כַּאֲשֶׁר נִסִּיתֶם בַּמֶּסָּה, כמבואר ברמב"ן (על הפסוק הזה). וזה עיקר הניסיון בדור הגאולה, שלא לסמוך על משיח מופתי שיסדר לך כל הענינים וכל המצוות, כמבואר בפרק לכו נרננה (תהלים נה, ז-ט) היום אם־בְּקִלּוֹ תִשְׁמְעוּ: (ח) אֶל־תִּקְשׁוּ לְבַבְכֶם כְּמַרְיָבָה כִּיּוֹם מָטָה בַּמִּדְבָּר: (ט) אֲשֶׁר נִסּוּנִי אָבוֹתֵיכֶם בְּחַנוּנֵי גַם־רָאוּ פְּעֻלָּי. (וע"ע צוה במאמר "אליהו ומשיח היום אם תקולו תשמעו").

הנהגת הקב"ה בענין ל"ג בעומר

[טז] בשנים האחרונות ראינו שהקב"ה סיבב עיכובים נוראים לחגיגות ל"ג בעומר במירון: